

Maareen (Smallpox)

Maareen (smallpox) hagaam sodaachisaa ta'uu danda'a?

Dhibeen kuni kan inni ittiin beekamu qaama nama gubuu fi shiffi jedhee qaama namaatti

Kitiibaatii Maare

yaa'uu (rash) dhaanidha. Maareen yeroo tokko seena ilma namaa keessatti yeroo maareen gaagaa'ama dhibee lubuu isa guddaa namaaf sodaachisan

keessa isa tokko ture. Dhibeen maaree kuni kan inni uumaamuu danda'e vaayirasii (virus) irrattidha. Maareen namoota dhibee sanan qabaman keessa nama sadi keessa nama tokko ajjeesa ture.

Haata'u malee, bara 1980tti maareen akka gaaritti dhukuubi nagaa namaaf sodaachisaa keessa isa tokko ture. Galaani barnoota cimaa isa kara DhaabaNagumma Ilma Namaa Eegu (World Health Organization) keenameen maareen baduu danda'era. Rakkoon dhibee kana ilaalchise biya lafaa keessatti gabaasi inni dhumaa kan inni gabaafaame bara 1970 gara jalqaba isaatti dha. Waan horooti dhibee kana hinqabaneef ykn dhibee maaree kana tokko irratti gara birooitti kan dabarsu namoota irra kanhaafe hinture. Dhibeen kuni nama qabuuf caraa inni qabu ture duwaa (zero) dha.

Dhibeen maaree kuni qulquleese badeera jechuu hindandeenyu. Erga dhibeen maaree kuni bade booda fakkeenyaaf akka ta'utti vaayiraasii (virus) kuni laabooraatori (laboratory) keessatti hafeera - haata'u malee, vaairaasiin kuni akka meesha nama baleesuutitti dhimma ba'uudhaaf miijeefamee jira jedhame amaanaama. Kanaatiif vaayirsii kana beeka qil'eensa keessatti gaddhisaani akka dhibeen maaree kuni qil'eensa keessatti tarsa'ee akka inni gaagaa'ama gudda fidu danda'uu caraan isaa guddaa beekamadha. Shoororikistun vaairaasi maaree kanattiin dhimma baa'uudhaan gaagaa'ama fidu danda'ama jedhamee kan yaadamu yaadi baaye xiqqoodha. Haata'u malee, yoo gaagaa'mini kuni ta'e dhumi gaagaa'ama kana hammana hinjedhamu – badii guddaatu ta'uu danda'a.

Maali miliikiitooti Maare?

Miliikitooti dhibee maareedha qaama gubaa guddaa, mataa dhukkubbii fi dhukkubbii qaama akkasumas yeroo tokkoo nama balaqaamsiisuu/oli-nama deebiisudha. Guyyoota lama haga guyyoota afurii giduutti qaama nama irratti shiffi jedha. Shffiiin kuni qaama namaaatti facaa'ee, gara dhiifaa, madaa'uufii fi qola goga qama irra ka'uu itti tarkaanfaata. Torban sadii booda qonnyoonyaana madaa sana irratt ka'ee gaddhiisuudhan madaa'a nama dhukubu qaama irratti mallaatoo isaa dhiisee harrca'aa.

Maareen (Smallpox) – Fuula 2

Erga gaagaa'ama maaree kanaitti kufaanii haga'am nama fudhata dhibee maaree fudachuuf?

Yoomi si irra nama birooitti dhibee kana dabarsuu dandeessa?

Miliikiitooni dhibee maaree inni jalqaba dhuka'uu itt kan jalqabu guyyoota 12-14 booda erga abbichi dhibee kana itti kufee. Haata'u malee miliikiti dhibee kana guyyaa torba haga guyyatoot 17ttis miliikiti kuni ni argama. Yammuu miliikiti inni jalqaba kuni argaamu namni dhibee kana qabu waan dhukufaatuuf bakka tokkoo bakka tokkoo deemu ykn tootoocho'uu hindandaa'u. Yeroo kanaitti namni dhukuufate kuni dhibee kana nama tokkotti dabarsuu hindandaa'u hamma shifiin qaama abbicha irratti baa'uti.

Dhibeen Maaree nama tokkoo irra gara nama biroo itti waan darbuudha?

Mareen dhibee namaitti darbuudha, haata'uu malee, salpha itti namaitti hindarbu akka dhibee tokko tokko kana akka: utaaloo/qufaa (influenza) ykn fannxoo. Waligalaatti yeroo dheera (prolonged), fuula fuulatti (face-to-face) waliitti buu'u/waliitti dhi'aatanii jiraatudhaan fakkeenyaaf, mana tokkoo keessa waliiwajjiin jiraatuudhan dhibeen kuni nama tokkoo irra gara nama birooitti darbuu danda'a. Akkasumas jiidha qaama nama dhukkubsatu keessa ba'uitti yoo buu'ame darbuu dandaa'a ykn siree abbichi dhukkubsata ta'e suni irra lafe irra raafuudhaan dhibeen kun nama itti darbuu danda'a ykn hucuu /uffata isa uffaachuudhan. Akkasumas qil'eensa mana keessa ykn bakkootii cufaa taa'anidhan, waan akkana kanan yeroo baayee hinta'u.

Dhibee maareef wallaansi ni jira?

Yeroo amma itti wallaansi beekame hinjiru. Haata'u malee, karaa kitii-baati mareedhaan akka dhibeen kuni nama hinqabne godhuun ni dandaa'am.

Eega namooni jarmii maaree (smallpox virus) itti kufani yoo kitii-baatti fudhaatan dhibee maaree irra isaan ittisuu ni danda'a. Hataa'u malee, kitii-baatiin maree dhibbaa dhibaitti nama irra dhibee maaree kana ittisuu hindanda'u. Eega gaagaa'am jarmii maaree kanaitti eega kufani guyyaa sadi keessatti yoo kitii-baatti maaree argaatan akka osoo gaagaa'ama jarmii maaree kanaitti osoo hinkufin *duratti* yoo fudhatan wajjiin wal'qixeedha. Eega gaagaa'ama jarmii maaree kanaitti eega kufani guyyaa torba keessatti yoo kitii-baatti fudhatan aangoo dhibee kana ni laaffisa.

Haata'u malee, namoota tokko tokkoof kitii-baatiin maaree dhibee haamaa ykn du'atti nama geesuitti nama geesiisuu danda'a. Kanaattiif mishooti fi faafooni kitii-baatiin maaree wali-bira qabamee ilaalaamuutu irra jira. Akka tilmaamameetti *yoo xiqqaate*, namoota miliioona tokko kan kitii-baatiin kana fudhatan keessa namni tokkoo dhibee kitti-baatiin kanaan du'a akkasumas namooni 15 baayisani dhukkubsatu (seriously ill). Yoo namni tokko jarmii maaree kana akka meesha lolaitti *dhimma itti hinba'u ta'e* dhibee maaree kanaan qabaamuun caraan isaa baayee xiqaadha ykn *duwaadha* (zero).